

Sadašnjost i budućnost hrvatskog školstva u Mađarskoj

Cilj ovog istraživanja je bio uvid u hrvatsko školstvo u Mađarskoj, uvid u odgojno-obrazovni rad ustanova sa manjinskim i dvojezičnim programom, te na poslijetku otkrivanje problema na polju hrvatskog školstva.

Tema mog izlaganja u svako vrijeme je aktualna, posebice sada kada smo zbog pandemije znatni dio protekle dvije školske godine proveli u nastavi na daljinu. Taj način rada nas je doveo do zaključka kako je najteže bilo poučavati, predati znanje učenicima kod predmeta učenih na hrvatskom jeziku. Pored toga, temu smatram važnom i zbog svoje struke. Više od 20 godina radim kao učiteljica razredne nastave i predajem zemljopis u 7. i 8. razredu u jednoj od najstarijih hrvatskih ustanova u Mađarskoj - Hrvatskom vrtiću, osnovnoj školi i učeničkom domu u Santovu.

O hrvatskom školstvu kao i o povijesti hrvatskog školstva u Mađarskoj pojavilo se više znanstvenih radova pa sam se zbog toga opredijelila upravo za ovu temu. Podaci su prikupljeni na stranicama KSH, felvi.hu i anketnim upitnikom koji su ispunili ravnatelji sljedećih dvojezičnih ustanova: Hrvatski vrtić, osnovna škola, gimnazija i đачki dom u Budimpešti, Hrvatski vrtić, osnovna škola, gimnazija i učenički dom Miroslav Krleža u Pečuhu, Hrvatski vrtić, osnovna škola i učenički dom u Santovu, Hrvatski vrtić i osnovna škola Mate Meršić Miloradić u Sambotelu, Hrvatsko-mađarska dvojezična narodnosna osnovna škola u Petrovom Selu, Osnovna škola i čuvarnica Mihovila Nakovića u Koljnofu, Hrvatsko- mađarska dvojezična osnovna škola u Bizonji i Mađarsko- hrvatska dvojezična narodnosna osnovna škola u Šeljnu. Ovom prilikom zahvaljujem na njihovom trudu.

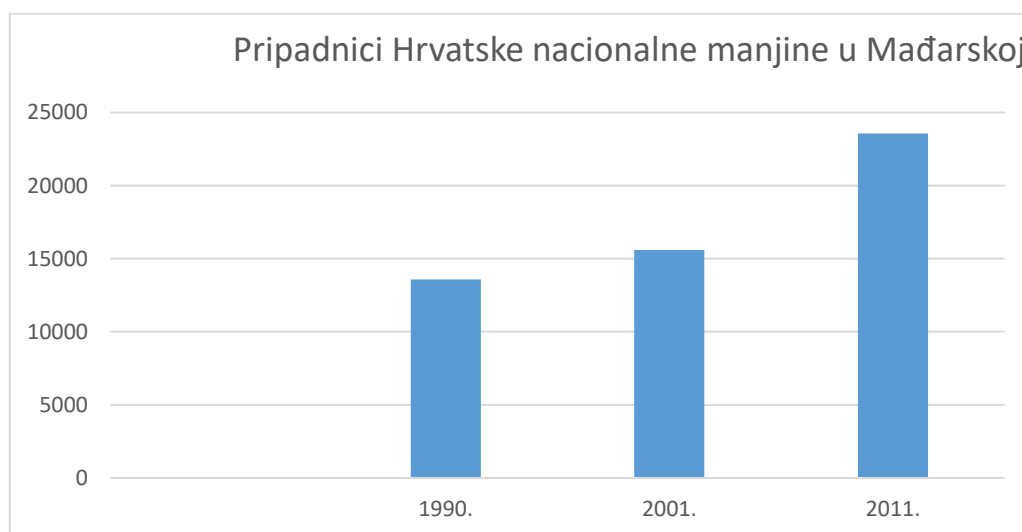
Posljednjih godina jasno se vidi u svim ustanovama kako djeca u obitelji sve manje govore hrvatski jezik. Upravo radi toga naši vrtići i škole trebaju preuzeti zadatak poučavanja hrvatskog jezika pored drugih obveznih, propisanih zadataka kao što su očuvanje i razvoj nacionalnog identiteta, upoznavanje i predanje narodne baštine, upoznavanje sa povjesnim i kulturnim tradicijama Hrvata u Mađarskoj i u matičnoj zemlji. Moguće uzroke su istraživali ili istražuju drugi u svojim radovima, te ja nisam ulazila u to. Za mene je važnije bilo upoznati sadašnjost hrvatskoga školstva na temelju dobivenih podataka i razmišljati o budućnosti odgojno-obrazovnog rada hrvatskog školstva.

Prvo sam proučavala pedagoške programe tih ustanova. Zatim sam pomoću stručne literature razmotrila moguće programe učenja hrvatskoga jezika u školama i na kraju analizirala ankete.

Podatke o narodnostima (prvenstveno o Hrvatima u Mađarskoj) dobila sam iz zadnjeg popisa pučanstva 2011. godine.

Dijagram broj 1: Nacionalne manjine u Mađarskoj 2011. (prema popisu pučanstva)

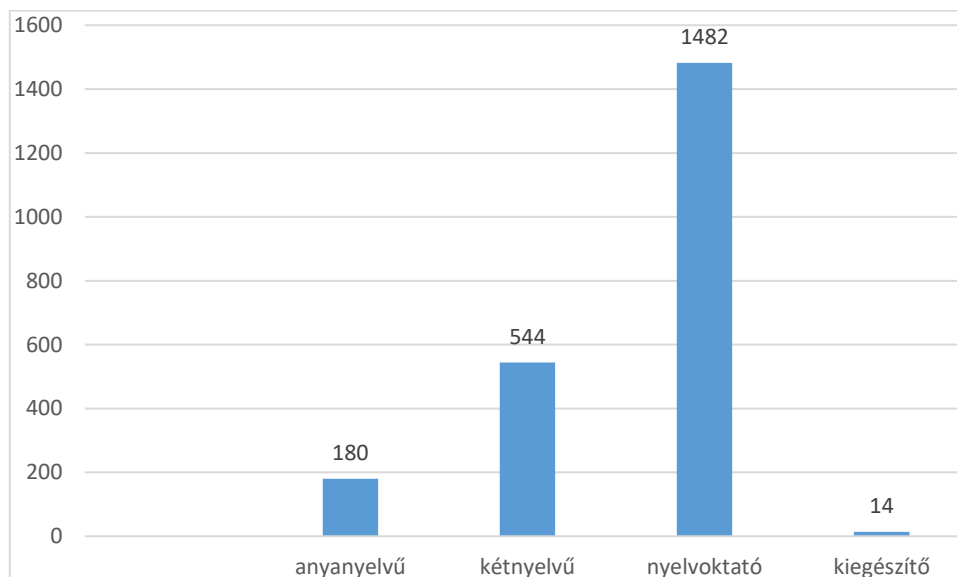
Dijagram broj 2: Broj pripadnika hrvatske nacionalne manjine u Mađarskoj (prema popisu pučanstva 1990. 2001. 2011. godine)

Prema podacima na prikazanim dijagramima (Dijagram 1 i 2) možemo uočiti da stojimo na četvrtom mjestu po broju narodnosti u Mađarskoj. Usporedivši sa prijašnjim podacima iz 1990. i 2001. godine vidimo kako raste broj Hrvata posebice kod zadnjeg popisa pučanstva gdje su se ljudi masovno izrazili kao pripadnici hrvatske manjinske zajednice. Naravno, većina tih ljudi ima potrebe i za školovanjem na hrvatskom jeziku. Iz toga proizlazi tendencija zainteresiranosti za dvojezične škole pa su zbog toga i mogle opstati naše ustanove koje osiguravaju pored jezičnog razvijanja upoznavanje i predanje narodne baštine, povjesnih i kulturnih tradicija što

doprinosi razvoju manjinskog identiteta. Prema današnjim zakonima u Mađarskoj nacionalne manjine se mogu školovati u ustanovama sa manjinskim i dvojezičnim programom ili u ustanovama sa predmetnom nastavom. Takav zakon odnosi se, naravno, i na hrvatsku nacionalnu manjinu.

Tablica broj 1: Programi manjinskog obrazovanja u Mađarskoj

Kisebbség	Anyanyelvű	Kétnyelvű	Nyelvoktató	Kiegészítő	Összesen
Bolgár	6			24	30
Görög				11	11
Horvát	180	544	1482	14	2220
Lengyel				156	156
Német	1128	4671	40800	94	46693
Román	138	497	613		1248
Ruszin			48		48
Szerb	99	69	53	88	309
Szlovák	106	782	3403	198	4489
Szlovén		56	23	17	96
Összesen	1657	6619	46422	602	55300

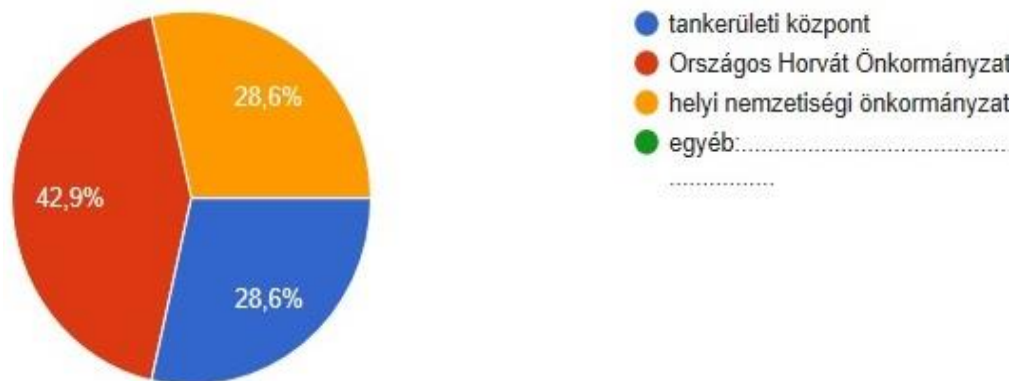

Dijagram broj 3: Programi hrvatskog obrazovanja u Mađarskoj

Prema posljednjim podacima iz 2011. godine možemo zaključiti kako u Mađarskoj najviše djece pohađa škole sa predmetnom nastavom što se odnosi i na učenje hrvatskog jezika. (tablica br 1, dijagram br 3) Istraživanje, analiza ustanova sa predmetnom nastavom mogla bi biti tema jednog budućeg izlaganja ili elaborata.

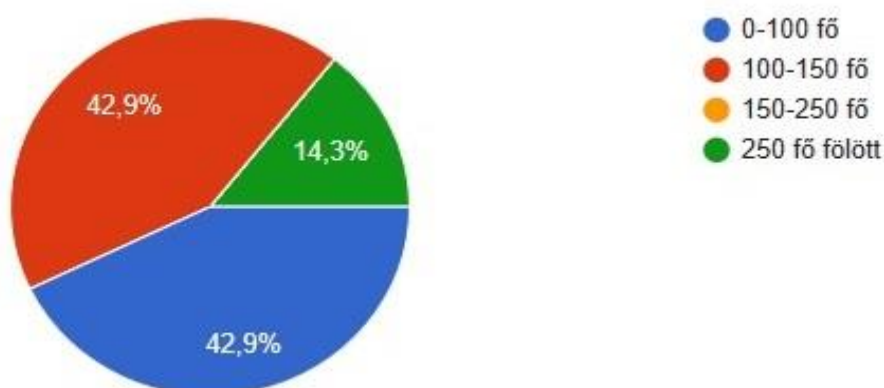
U mom radu ispituju se isključivo ustanove sa manjinskim i dvojezičnim programom pa bih sada u nekoliko rečenica predstavila njihov rad na temelju stečenih podataka. Čitajući njihove pedagoške programe uočila sam da se u svakom od njih pojavljuje kao istaknuti cilj i zadatak očuvanje, razvoj manjinskog identiteta, osiguravanje obrazovanja na hrvatskom jeziku, upoznavanje povijesti Hrvata u Mađarskoj, očuvanje narodne baštine, običaja, kulture i upoznavanje matične zemlje.

Anketna pitanja su istraživala održavatelja ustanova, broj učenika, omjer pripadnosti narodnosti, zbog čega roditelji i učenici odabiru ustanove, materijalne, financijske, kadrovske uvjete, odgojno-obrazovni rad ustanova, koje institucije, udruge daju pomoć u radu ustanova i naravno probleme tih ustanova i hrvatskog školstva.

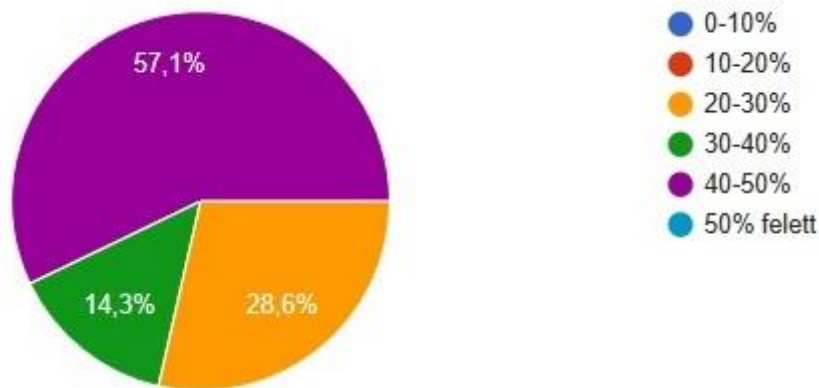
Dijagram broj 4: Održavatelji hrvatskih odgojno-obrazovnih ustanova

Na temelju dobivenih podataka može se iščitati kako je Državna hrvatska samouprava održavatelj triju ustanova, mjesna hrvatska samouprava dviju ustanova, dok je ostalim ustanovama održavatelj država.

Dijagram broj 5: Broj učenika

Ako pogledamo brojke (Dijagram br.5), vidimo kako samo jedna ustanova ima više od 250 učenika, a sve druge manje od 150. Iako se iz dobivenih podataka vidi kako zasad stagnira rast broja, izuzev jedne ustanove - Pečuški obrazovni centar gdje većina učenika paralelnih osnovnoškolskih razreda nastavlja učenje u gimnaziji. Očekivan je postepeni rast broja učenika i u sambotelskoj ustanovi gdje zasad funkcioniraju samo vrtić i četiri razreda.

Dijagram broj 6: Broj pripadnika hrvatske manjinske zajednice kod učenika

Pozitivna je činjenica kako se većina učenika izjašnjava kao pripadnik hrvatske manjinske zajednice, no s druge strane polovica učenika ne govori ili slabo govori hrvatski jezik. Zbog toga je za ustanove važno znati na kojoj razini rabi jezik učenik, što se ispituje na prijamnom razgovoru i putem upitnika. Nažalost, sve manje se govori hrvatski u obitelji i zbog toga naši odgojitelji, učitelji i nastavnici imaju istaknut zadatak glede poučavanja jezika, upoznavanja našeg naroda i njihovih običaja, kulture, povijesti Hrvata u Mađarskoj, upoznavanja matične zemlje.

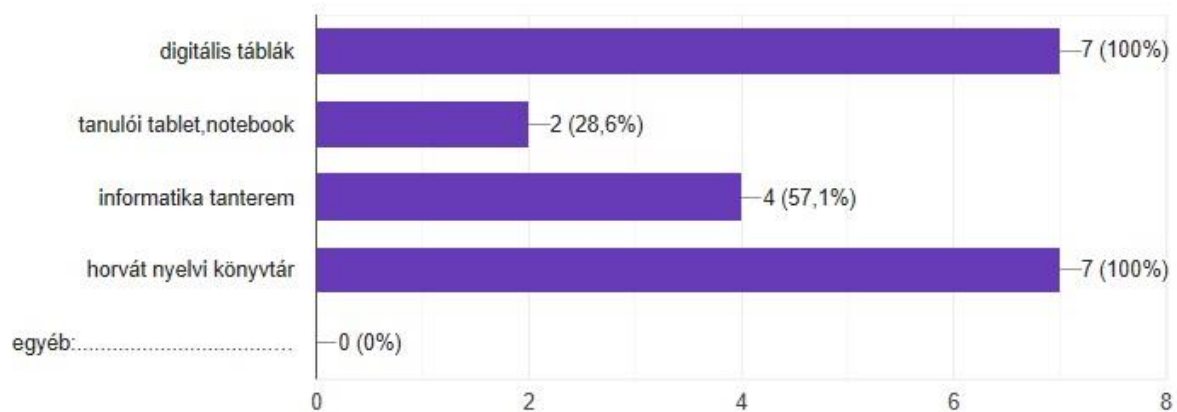
Pošto se na tržištu rada danas sve više javlja potreba komuniciranja i jezičnog ispita na dva ili više jezika, ustanove bez izuzetka pripremaju učenike na jezični ispit što ih može činiti još privlačnijim.

U današnjim vremenima kada su i odgojno-obrazovne ustanove dio usluga, jako je važno istražiti, ispitati zašto roditelji i učenici odabiru naše ustanove. Podatci dobiveni anketnim upitnikom ukazali su važnost dobrog glasa naših ustanova. Za učenike i roditelje je privlačno prvenstveno očuvanje naših običaja, narodne baštine i kulture, izleti, jezična usavršavanja u matičnoj domovini.

Na pitanje „Da li su osigurani ljudski potencijali u vašoj ustanovi za kvalitetnu odgojno-obrazovnu djelatnost?” ravnatelji su odgovorili: većina ustanova trenutno ima dovoljno odgojitelja, učitelja, nastavnika i profesora. Međutim, kod zadnjeg anketnog pitanja na prvom mjestu su naveli nedostatak podmladka.

Za poučavanje hrvatskog jezika znatno bi učinkovitije bilo da ustanove imaju učitelje i iz matične zemlje. Pogotovo kada sporazumi dviju država, a i zakon, omogućuju zapošljavanje u Mađarskoj, no za sada to ne funkcionira.

Sljedeća pitanja ispitala su odgojno-obrazovni rad ustanova. Kako za narodnosne ustanove i ustanove sa dvojezičnom nastavom Mađarski nacionalni obrazovni standard (NAT) točno propisuje koji predmeti i koliko školskih sati se mora održati na jeziku narodnosti, tako se točno pojavljuje i u Pedagoškom programu navedenih ustanova. Nažalost, većina ustanova nema mogućnosti poučavati hrvatski jezik u grupnoj podjeli iako znamo da bi to bilo učinkovitije u usvajanju jezika. Pored do sada navedenih čimbenika, moramo istaknuti izvannastavne i izvanškolske aktivnosti svih ustanova što ih čini još privlačnijim za buduće učenike. U svim ustanovama se redovito učenici pripremaju za jezična natjecanja, poučava se narodna glazba i ples, organiziraju se kampovi hrvatskog jezika, kulturne i sportske aktivnosti. Skoro sve ustanove redovito organiziraju projektne dane i imaju kontakt sa školama iz matične zemlje. Pored već navedenih, u nekim našim ustanovama se organiziraju i balovi pomoću roditelja za očuvanje običaja.

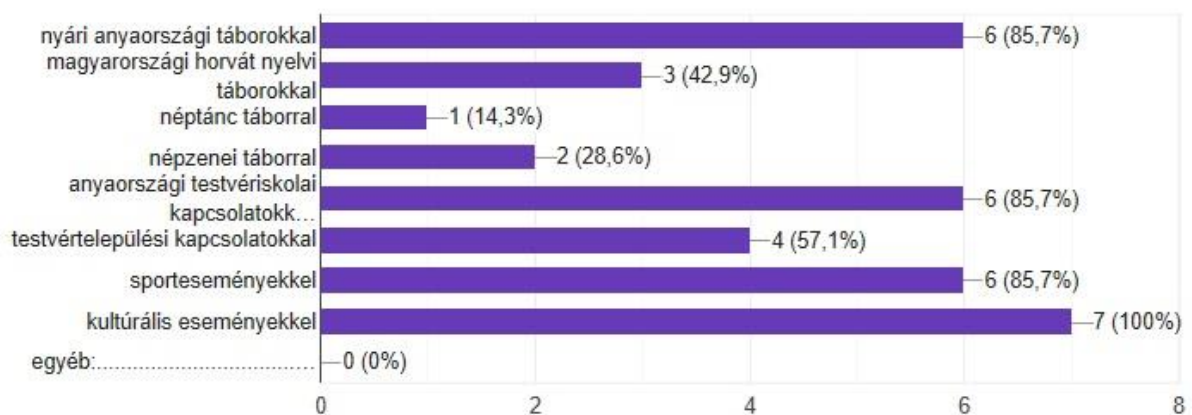
Dijagram broj 7: Pomagala u nastavi (dig. ploče, tableti...)

Pored odgojno-obrazovnog rada jako je važno i financiranje ustanova. Na temelju dobivenih podataka (Dijagram br.7) vidimo kako su naše ustanove opremljene digitalnim pločama zahvaljujući natjecanjima. Svaka ustanova ima knjižnicu (iako nemam podataka o tome jesu li knjige suvremene ili su ostale iz „srpsko-hrvatske” dobi). Nema svaka ustanova posebnu

učionicu za informatiku što je prijeka potreba za razvoj informatičkih kompetencija učenika. Nedostatke vidimo kod informatičke opreme skoro svih škola kao što su: notebook, tablet za učenike, a pored ostalih i informatička oprema učitelja, nastavnika je već ostarjela.

Iz dobivenih podataka se vidi kako ustanove najviše pomoći primaju (kako za odgojno-obrazovni rad, tako i financijsku pomoć) od mjesnih, županijskih hrvatskih samouprava, mjesnih udruženja, od Državne samouprave, od Hrvatske kao matične zemlje, Hrvatskog veleposlanstva i konzulata. Ravnatelji su naveli kao pomoć za ustanove sa strane održavatelja i besplatno putovanje i opskrbu u učeničkom domu.

Na pitanja za financiranje ustanova dobila sam tri vrste odgovora: većina ustanova, nažalost, nema dovoljno materijalnih uvjeta zbog manjeg broja učenika dok su se ostale ustanove izjasnile kako su materijalni uvjeti dovoljni samo za osnovne funkcije ustanova i odgojno-obrazovnog rada ali za razvoj ustanove ne. U manjem broju su one ustanove koje su zadovoljne sa financijskim uvjetima iako su se ravnatelji izjasnili kako je posljednjih deset godina bilo više obnova. Obnove su se većinom vršile na školskim zgradama kao što je obnova elektrike, prozora i vrata, sistem za grijanje, izgradnja solarnih baterija, izgradnja novih učionica, izoliranje, novi namještaji. Manje se uložilo za razvoj informatičkog sustava i informatičke opreme iako bi to bilo važno za razvoj informatičkih sposobnosti, kompetencija i učenika i učitelja. Također, malo se uložilo za nova glazbala, narodne nošnje, nove knjige za školsku knjižnicu, za tehničke uređaje. Iz dobivenih odgovora se vidi kako su troškovi financiranja većinom dobiveni putem natječaja, državnim financijskim potporama u čemu su pomagali mađarska i hrvatska vlada, Državna hrvatska samouprava, mjesne i županijske hrvatske samouprave.

Dijagram broj 8: Kako osiguravate (omogućavate) jezično usavršavanje kolega?

Iz dobivenih podataka (Dijagram br. 8) vidljivo je kako se jezično usvršavanje učitelja, nastavnika i profesora odvija prvenstveno u matičnoj zemlji na seminarima, u drugom redu na usavršavanjima u Mađarskoj organiziranih sa strane Državne hrvatske samouprave i Pedagoškog obrazovnog centra, a u najmanjem redu organiziranih na visokim školama i sveučilištima. Iako učitelji imaju mogućnosti za jezično usavršavanje, znamo da se najčešće iste osobe pojavljuju na seminarima, tečajevima. I tu smo stigli do jednog od najvažnijih pitanja hrvatskog školstva u Mađarskoj: ima li dovoljno odgojitelja, učitelja, nastavnika, profesora hrvatskog jezika u našim ustanovama? Svi ravnatelji ustanova jednako su se izjasnili kako još ima, ali za budućnost je to jedan od najvećih problema hrvatskoga školstva. Osim toga, kao problem naglasili su i sljedeće:

- nedostatak nastavnih pomagala
- demografski problemi koji utječu na broj učenika
- djeca sve manje znaju hrvatski jezik jer se u obiteljima slabo govori
- zastarjeli udžbenici i radne bilježnice
- nedostatak interaktivnog materijala za poučavanje hrvatskog jezika i na hrvatskom jeziku
- nemotivirani učenici
- zastarjele metode poučavanja
- nema učitelja, nastavnika, profesora iz matične zemlje
- slabost informatičkih kompetencija učitelja
- nedostatak stručnih pedagoških savjetnika, stručnih udruga za hrvatski jezik
- nedostaci prosvjetne uprave sa strane održavatelja

Zaključak

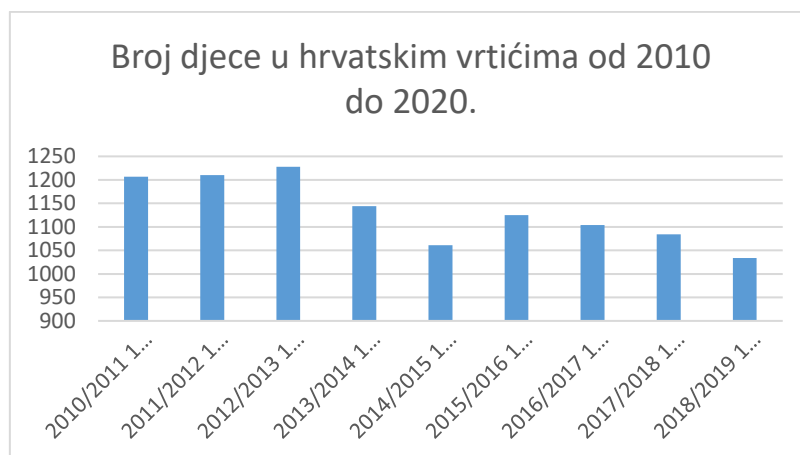
Namjera mi je bila predstaviti trenutno stanje hrvatskog školstva u Mađarskoj, glede onih škola gdje se radi manjinskim ili dvojezičnim programom. Da bi hrvatsko školstvo u Mađarskoj bilo potpuno poznato, bilo bi povoljno napraviti sondiranje i ostalih škola gdje se hrvatski jezik predaje kao predmet.

A sada nekoliko misli o budućnosti

Vladina uredba o novom Nacionalnom obrazovnom standardu (mađarski NAT) objavljena je 31. siječnja naveče u kasnim satima. U njoj je točno određena učenička satnica, no nije ugrađen prijedlog manjinske satnice. Zbog toga je Državno manjinsko vijeće (DMV), kao savjetodavno tijelo ministra (državnog tajnika) za školstvo, izrazilo svoju želju da se u vladinoj uredbi objavi taj prijedlog. Stručnjaci za odgoj i obrazovanje izradili su prijedlog manjinske satnice koji se kasnije pojavio u posebnoj uredbi. Prema tome u školama sa dvojezičnim programom maksimalno sa dva, u školama sa manjinskim programom od 1. do 8. razreda maksimalno sa tri, u gimnazijama maksimalno sa četiri sata se može povećati učenička satnica. Stručnjaci i nadalje pokazuju na nedostatke satnice i predlažu smanjenje učeničkog opterećenja.

Prema podacima Izvješća o odgojno-obrazovnom radu nacionalne i etničke manjine u Mađarskoj iz 2011. godine (nažalost, nemamo još svježije podatke) od ukupno 608 škola u 18 se radi manjinskim, u 47 škola dvojezičnim programom, u 298 škola se uči jezik kao predmet. Iako se ovi podatci odnose na sve manjine u Mađarskoj, znamo da je situacija ista i kod hrvatskih škola. Uzroke takve podjele također je navelo izvješće, a najznačajniji su ovi:

1. Nepovoljni kadrovski, materijalni, financijski uvjeti za višebrojne ustanove sa manjinskim ili dvojezičnim programom.
2. Roditelji ne zahtijevaju manjinsko obrazovanje u povećanom broju sati, jer je dijete već i tako opterećeno.

Dijagram broj 9: Broj djece u hrvatskim vrtićima

Dijagram broj 10: Broj osnovnoškolaca u hrvatskoj nastavi

Dijagram broj 11: Broj gimnazijalaca

Nažalost, manjinske stručne škole, kao ni stručne škole na hrvatskom jeziku, uopće nisu zastupljene u ponudi škola.

Prema najnovijim podacima vidimo kako broj osnovnoškolaca i gimnazijalaca zadnjih 10 godina polako opada. Uzroke opadanja su drugi već naveli u nekim elaboratima te ću ja tu tematiku preskočiti.

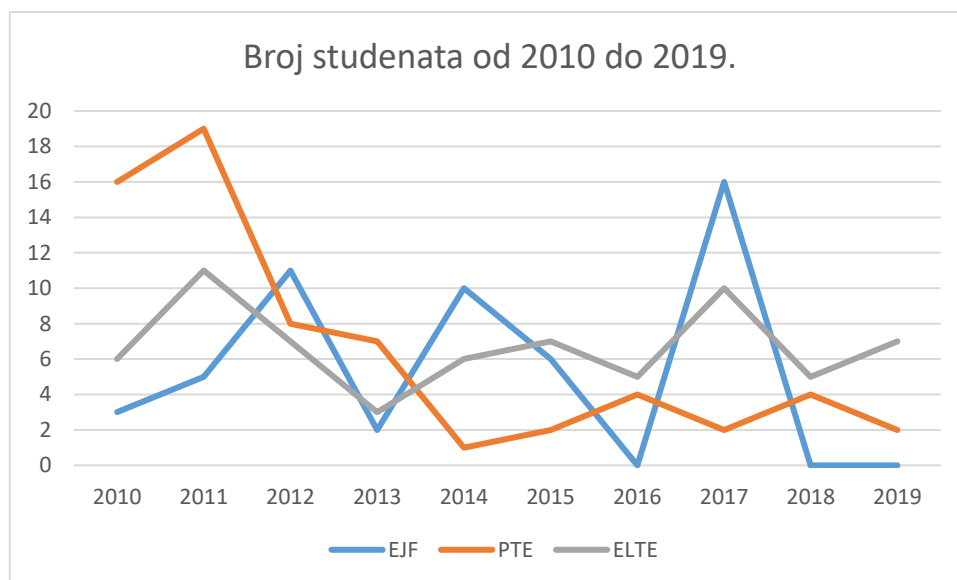
Izješće izdiže i prebrzu asimilaciju kao najveći problem nacionalnih manjina u Mađarskoj. Svi mi točno znamo da opada broj govornika i poznavatelja hrvatskoga jezika, iako bi bilo idealno da manjinski jezik dominira, jer se samo tako može smanjiti asimilacija. Mišljenja sam, kao i svi koji prate manjinska pitanja, da nastava manjinskog jezika mora početi s temeljima, a to je poznavanje hrvatskog jezika, kulture i tradicija. Iz toga proizlazi potreba za izgradnjom

manjinskog identiteta, a što manjinski i dvojezični školski programi i imaju za postavljeni cilj. I opet smo stigli do naših ustanova, zadataka naših odgojitelja, učitelja, nastavnika, profesora, održavatelja, manjinskih institucija, samouprava.

Kakve mogućnosti imaju nacionalne manjine u odgojno-obrazovnom procesu? U Zakonu o narodnostima (CLXXIX. 2011.) točno su navedene sve te mogućnosti. Neke su i iskorištene sa strane manjinskih samouprava, no smatram da ima još nekih potencijala. Je li to dovoljno za opstanak i očuvanje jezika? Što nude škole i kako spasiti hrvatski jezik? Moramo priznati da je danas tako pomodan izraz - interkulturalizam neizbježan i samo mi, pripadnici manjinske zajednice, pogotovo mi učitelji ga možemo oblikovati tako da čuva manjinsku samobitnost poštivajući kulturne razlike.

Ali!

Tko će poučavati u manjinskim školama kada naša generacija ode u mirovinu? Tko će preuzeti naše mjesto?- pitamo se mi, starija generacija. I ravnatelji naših dvojezičnih ustanova su izdigli kao najveće, najznačajnije goruće pitanje kako nedostaje mlada generacija odgojitelja, učitelja, nastavnika, profesora. Zbog toga sam i odlučila usporediti podatke dvaju fakulteta i jedne učiteljske visoke škole gdje se trenutno može studirati hrvatski jezik. Podatci zadnjih deset godina su dobiveni sa stranice felvi.hu.

Dijagram broj 12: Broj studenata

Na temelju dobivenih podataka može se zaključiti kako postepeno ili pak naglo opada broj studenata na sva tri visoka učilišta. Kod Bajske učiteljske visoke škole ipak vidimo porast broja zadnjih par godina, prvenstveno broja dopisnih studenata koji su većinom u radnom odnosu sa našim dvojezičnim ustanovama, i u programu su povratnog obrazovanja. Razlozi brojčanog opadanja bi mogla biti tema jednog većeg elaborata u buduću. Iako znamo da su prošle godine omogućili povišicu narodnosnog dodatka i stipendije za studente u narodnosnom programu, znamo i da je samo fakultetsko obrazovanje neriješeno od strane odgojno-obrazovne vlasti. Hoće li biti dovoljna ta materijalna motivacija da se mladi opredijele za odgojitelja, učitelja, nastavnika, profesora? Zašto ne žele raditi u vrtićima, u školama? To pitanje je složenije nego li mi to možemo obrazložiti.

Kako dalje, kojim putem, što možemo mi, učitelji učiniti? Jer, moramo priznati, mi smo ključni ljudi u tom teškom pitanju.

Opća je tendencija posljednjih godina da se veći broj prvoškolaca zanima za manjinske i dvojezične programe, te se to može „iskoristiti” od strane naših ustanova. Sve škole mog istraživanja imaju u Pedagoškom programu kao istaknuti zadatak razvijanje manjinskog identiteta. Mišljenja sam, kako samobitnost treba od samoga temelja sustavno izgraditi. Važno je djecu upoznati sa običajima, kulturom, poviješću Hrvata u Mađarskoj i u matičnoj zemlji. Smatram da to doprinosi razvijanju samobitnosti.

Zaključak

Na temelju dobivenih podataka može se zaključiti da su kadrovski, financijski, materijalni uvjeti trenutno još dovoljni za rad naših ustanova, ali svi mi pripadnici hrvatske manjinske zajednice moramo imati za cilj očuvanje jezika, identiteta, ujedno biti uzor mlađoj generaciji.